

A helykötődést előmozdító tényezők vizsgálata a nemzeti parkokban

Investigation of factors enhancing place attachment in national parks

KASZA-KELEMEN KATA

A nemzeti parkok megőrzésében fontos szerepet játszik a látogatók megfelelő viselkedési szokásainak kialakítása. Szabadidős tevékenységeik során az egyének komoly károkat okozhatnak a parkok környezetében, hozzájárulva ezzel egy-egy védett hely degradációjához. A látogatók környezettudatos viselkedésének előmozdítása ennek megfelelően stratégiai cél, amely mind a parkok állapotának megőrzésében, mind a fenntarthatóság népszerűsítésében egyaránt jelentős szerepet játszik. A helykötődéssel foglalkozó szakirodalom rámutat, hogy a helyhez való kötődés növekedésével nő a hellyel való törődés is. A helykötődés és környezettudatos viselkedés összefüggéseit a hazánkban található tíz, karakterükben számos eltérést mutató nemzeti park látogatóira vonatkozóan vizsgáltam. Az adatfelvétel 2015 nyarán, online megkérdezéssel valósult meg. A kutatás fókuszában a helykötődés környezettudatos viselkedésre gyakorolt hatásának vizsgálata állt a természetalapú turisztikai termékek vonatkozásában. A kutatás részét képezte továbbá a helykötődést előmozdító tényezők elemzése a park látogatási jellemzők és a parkkal kialakul viszony változóinak bevonása mellett. Jelen tanulmány az előmozdító tényezők azonosítására és a helykötődésre gyakorolt hatására fókuszál.

Kulcsszavak: helykötődés, környezettudatos viselkedés, nemzeti park, fenntartható turizmus

The development of appropriate habits and behaviour of visitors plays an important role in preserving national parks. Individuals, through their leisure activities, may cause serious damage to the environment of parks, thus contributing to the degradation of protected areas. Fostering pro-environmental behaviour of visitors is a strategic goal that plays an important role in the preservation of parks, in promoting sustainability, and in the long term, in the establishment of sustainable tourism. Literature on place attachment points out that care for the place is rising as place attachment increases. My intention was to examine the relationship between place attachment and pro-environmental behavioural intentions in Hungary in relation to the visitors of the ten national parks of different characteristics. Data collection was carried out in the form of an on-line survey (CAWI) during the *summer* of 2015. The central purpose of the study was to examine the relationship between an individual's place attachment and pro-environmental behavioural intentions in the context of nature-based tourism. The analysis of factors enhancing place attachment including park visitation characteristics and park relationship variables also forms part of the research. This study focuses on the identification of factors enhancing place attachment and their effect on it.

Keywords: place attachment, pro-environmental behaviour, national park, sustainable tourism

1. Bevezetés

A hely, mint az emberi élmények, a társadalmi kapcsolatok, az érzések és gondolatok környezete központi szerepet kap a törődés fogalmának értelmezésében (TUAN, 1977). A hely ugyanis nemcsak a fizikai lokációját határozza meg egy térnek, de egyben az ott zajló emberi cselekvéseket, társadalmi és pszichológiai folyamatokat is (BRANDENBURG – CARROLL, 1995; DÜLL, 2009). Ennek megfelelően a hely olyan térbeli elhelyezkedés, amelyet a társadalom vagy az egyén jelentéssel és értékekkel társít (HALPENNY, 2010). RELPH (1976) szerint a hely előmozdíthatja az elkötelezettség és a felelősség érzésének kialakulását. Az érzelmi kötődésen túl a hely alaposabb ismerete növeli annak a valószínűségét is, hogy az egyén védelmező magatartást tanúsítson az említett hely kapcsán (KALS et al., 1999). A nemzeti parkok vonatkozásában több olyan tanulmány született, amely igazolta, hogy a parkokhoz való erősebb kötődés növeli az egyén környezetvédő viselkedési szándékát. A helykötődés kialakítása és intenzitásának fokozása meghatározó tényező lehet a parkok megőrzése és az itt tanúsított látogatói magatartás formálásában. Ennek megfelelően a helykötődés és a parkokban tanúsított viselkedés közötti összefüggések, valamint a helykötődés előmozdító tényezők vizsgálata jelentős figyelmet kapott az elmúlt években.

2. Szakirodalmi áttekintés

Tudományterület függvényében a helyhez való kötődés több eltérő definícióval és ezzel együtt mérőeszközzel rendelkezik. Míg a korai tanulmányokban a helykötődést jellemzően olyan proxy változókkal mérték, mint a tartózkodás hossza vagy az ingatlantulajdon (RIGER – LAVRAKAS, 1981), addig mára a helykötődés vizsgálatára számos egy- és többdimenziós skálát fejlesztettek ki.

Rekreációs kontextusban a helykötődés mérésére szolgáló eszközök közül WILLIAMS és ROGGENBUCK (1989) skáláját emelném ki, amely számos további tanulmányban jelent meg (JORGENSEN – STEDMAN, 2001; WILLIAMS – VASKE, 2003), több esetben továbbfejlesztett verzióban (KYLE et al., 2005; HALPENNY, 2006; 2010; RAMKISSOON et al., 2012; 2013; RAMKISSOON – MAVONDO, 2015). WILLIAMS és ROGGENBUCK (1989) alapján az ember-hely kapcsolat két dimenzió mentén írható le, ez a helyfüggés és a helyidentitás.

A helykötődés elméletileg leginkább megalapozott és legtöbbet kutatott dimenzióját a *helyidentitás* jelenti (JORGENSEN – STEDMAN, 2001; STEDMAN, 2002; KYLE et al., 2003; KYLE et al., 2004; KNEZ, 2005). PROSHANSKY (1978:155) alapján a „*helyidentitás a szelf azon része, amely az egyén személyes identitását a fizikai környezet viszonylatában határozzák meg, komplex mintát képezve a környezet szempontjából jelentős tudatos és nem tudatos gondolatok, meggyőződések, preferenciák, érzések, értékek, célok és viselkedési tendenciák, illetve készségek összességéből*”. Ebben az értelemben a hely adottságai az egyén számára azt a lehetőséget biztosítják, hogy kifejezze és megerősítse általuk identitását (SHUMAKER – TAYLOR, 1983).

A helykötődés funkcionális jellege a *helyfüggésben* (place dependence) jelenik meg (STOKOLOS – SHUMAKER, 1981; KYLE et al., 2004a). A helyfüggés határozza meg, milyen mértékben képes az egyén bizonyos cselekvéseket véghezvinni az adott helyen. Más szavakkal, a hely körülményei, adottságai mennyiben járulnak hozzá egyes célok eléréséhez más helyekhez viszonyítva (JORGENSEN – STEDMAN, 2001).

WILLIAMS és ROGGENBUCK (1989) helykötődés koncepcióját számos kutatás alkalmazta (KYLE et al., 2003; MOORE – GRAEFE, 1994; VASKE – KOBRIN, 2001). Tekintve, hogy a tanulmányok többsége nem vagy csak kis hangsúlyt fektetett a helykötődés skála érvényességének és általánosíthatóságának vizsgálatára, WILLIAMS és VASKE (2003) 2003-ban négy eltérő helyszínen mérve igazolták a skála két aldimenziójának létezését.

Később KYLE és szerzőtársai (2005) kiegészítették a skálát a társas kötődés aldimenziójával (HIDALGO – HERNANDEZ, 2001; LOW – ALTMAN, 1992; MESCH – MANOR, 1998), a helykötődést JORGENSEN és STEDMAN (2001) alapján attitűdként értelmezve. A *társas kötődést*

(social bonding) az adott helyen felmerülő interperszonális kapcsolatok összességéeként írhatjuk le. Amennyiben az egyén jelentős kapcsolatokat alakít ki vagy tart fenn egy adott helyen, tekintve hogy a megosztott élmények kontextusát biztosítja a hely, feltételezhető hogy a hely ennek a jelentőségnek egy részét képviseli. Az egyén kötődése egy adott helyhez tehát részben az ott kialakuló társas kapcsolatai mentén fejezhető ki és formálódik. Ezt támasztja alá Mensch és Manor (1998) észrevétele is, mely szerint minél közelebbi barátság vagy szomszédság jellemezte megkérdezettjeiket, annál magasabb helykötődés értékeket figyeltek meg.

Számos környezeti pszichológiával foglalkozó szerző hívta fel továbbá a figyelmet az érzelmek identitástól elkülönülő dimenzióban való megjelenésére az egyén hely iránti kötődése kapcsán (GIULIANI, 2003; KALS et al., 1999). Ezek a tanulmányok a helykötődés negyedik dimenziójaként említik a helyhez kapcsolódó *érzelemet* (place affect/affective attachment), amely az egyén érzéseit és érzelmeit összegzi egy meghatározott hely iránt. Noha az érzelmi aldimenzió kevésbé megalapozott, mint a korábban tárgyalt három aldimenziók, több empirikus kutatás érvelt a dimenzió különálló kezelése mellett. MILLIGAN (1998) egyetemi hallgatók kávézóhoz fűződő viszonyát vizsgálva emelte ki, hogy az érzelmi kötődés dimenziója egyértelműen megjelent és a látogatások gyakoriságával nőtt. HALPENNY (2006) a nemzeti parkok iránti kötődést vizsgálva alakította ki háromdimenziós skáláját, amely a helyidentitás, helyfüggés és hely iránti érzelem aldimenziói mentén határozza meg a helykötődést.

A helykötődés nemzeti parkokra alkalmazott skálái kapcsán HALPENNY (2006) korábban említett három aldimenziós skáláját emelhetjük ki. A szerző WILLIAMS és ROGGENBUCK (1989) skáláját alakította tovább a helykötődést attitűdként értelmezve, beépítve az affektív komponenst a kognitív (PI, helyidentitás) és konatív (PD, helyfüggés) tartomány mellett. A skála továbbfejlesztett verziója RAMKISSOON és szerzőtársai (2013) négy aldimenziós skálája, amely már magában foglalja a társas kötődés fogalmát is. Tekintve, hogy a témában megvalósult előtanulmányaim, valamint más területeken folytatott kutatások (BROCATO, 2006; KYLE et al., 2005) egyaránt jelezték az aldimenzió jelenlétét és fontosságát, kutatásomban RAMKISSOON és szerzőtársai (2013) 12 állításos, 4 aldimenziós validált skáláját alkalmaztam a helykötődés mérésére, amely megkülönbözteti a helyfüggés (place dependence, konatív tartomány), a helyidentitás (place identity, kognitív tartomány), a hellyel kapcsolatos érzelmek (place affect, affektív tartomány) és a helyhez fűződő társas kapcsolatok (Place social bonding, kognitív tartomány) aldimenzióit. Ennek megfelelően a helykötődést – mint attitűdöt – olyan *meghatározott helyhez való kötődésként értelmeztem, amely funkcionális, kognitív és affektív jegyekkel írható le* (JORGENSEN – STEDMAN, 2001; HALPENNY, 2006).

Jelen tanulmány a hazai nemzeti parkokhoz fűződő helykötődés mintázatainak megismerése mellett a helykötődést előmozdító tényezők és azok helykötődésre gyakorolt hatásának megismerésére fókuszál. A helykötődésre ható látogatási és kapcsolati változók közül a szakirodalom alapján a következők emelhetők ki:

- A korábbi rekreációs kutatások erős pozitív kapcsolatot találtak a *látogatás gyakorisága* és a helykötődés között (MOORE – GRAEFE, 1994; WILLIAMS et al., 1992, HALPENNY, 2006). MOORE és GRAEFE (1994) alapján a rendszeres látogatás először a helyfüggést alakítja ki az egyénben, azaz a látogató felismeri, hogy a helyet jellemző speciális körülmények csak ott érhetők el. Ezt követően alakulhat ki a helyidentitás a látogatások során szerzett emlékeknek, jelentéseknek köszönhetően.
- A hosszabb idejű tartózkodás elmélyültebb interakciókat tesz lehetővé a hellyel, így feltételezhető a nemzeti parkok többnapos látogatásai és a helykötődés közötti pozitív viszony. A változók közötti kapcsolat vizsgálata során WILLIAMS és szerzőtársai (1992) igazolták a szignifikáns pozitív kapcsolatot a vadonhoz való kötődés viszonylatában. Különbséget téve a legutolsó látogatás és általában a látogatásokat jellemző tartózkodás hossza között azt találták, hogy a többnapos látogatások átlagos tartózkodási hossza és a helykötődés közötti kapcsolat

erősebb, mint a legutóbbi tartózkodás esetén. HALPENNY (2006) egy kanadai nemzeti park kapcsán szintén megerősítette a szignifikáns kapcsolatot.

- A lakóhelytől való távolság jelentőségét több kutatásban is kiemelték. Manzo (2005) eredményei alapján a megkérdezettek kedvenc helyükként gyakran neveztek meg az otthon közelében lévő, lakhelytől és munkahely eltérő, kényelmesen megközelíthető természeti környezetet. HALPENNY (2006) szintén szignifikáns kapcsolatot talált a helykötődés és lakóhelytől való távolság között, ugyanakkor kiemelte, hogy a változó magyarázóereje a helykötődés változására vonatkozóan alacsony.
- A nemzeti parkok gyermekkorban történő látogatásának helykötődésre és ezen keresztül indirekt úton környezettudatos viselkedésre gyakorolt hatását viszonylag még kevesen vizsgálták (HALPENNY, 2006; CHAWLA, 1992; LEE – ALLEN, 1999; HOFMEISTER-TÓTH et al., 2012). Mind CHAWLA (1992), mind HOFMEISTER-TÓTH és szerzőtársai (2012) vizsgálataiban a környezettudatos viselkedés iránti elköteleződés háttérében a gyermekévek során természeti környezetben töltött idő meghatározó tényezőként jelent meg.
- A helyhez fűződő kapcsolat hosszának helykötődést előmozdító hatása sokak által kutatott terület (MOORE – GRAEFE, 1994; KALTENBORN, 1997; MESCH – MANOR, 1998; HALPENNY, 2006). MOORE és GRAEFE (1994) eredményei alapján a kapcsolat hossza a helyidentitásra pozitívan hat, míg a helyfüggés esetén ez a kapcsolat nem jelenik meg. HALPENNY (2006) igazolta továbbá, hogy a kapcsolat hossza pozitív előrejelzője a helykötődésnek.

3. A kutatás körülményei

Kutatásom elsődleges célja a nemzeti parkokhoz való kötődés, az itt mutatott környezettudatos viselkedési szándék, valamint ezek kapcsolatának vizsgálata volt. A kutatás részét képezte továbbá a helykötődést előmozdító tényezők elemzése a park látogatási jellemzők és a parkkal kialakul viszony változóinak bevonása mellett. Jelen tanulmány a helykötődés mértékének meghatározása mellett az előmozdító tényezők azonosítására és a helykötődésre gyakorolt hatására fókuszál.

Kutatási kérdéseimet a hazánkban található tíz, karakterükben számos eltérést mutató nemzeti park látogatóira vonatkozóan vizsgáltam. Az adatfelvétel 2015. június 17-28. között, a helyszínek számából fakadóan online (CAWI) megkérdezéssel valósult meg. Az elektronikus kérdőívet az NRC piackutató vállalat juttatta el paneltagjaihoz. A minta elemszáma 300 fő volt. A kiinduló adatbázison adattisztítást végeztem, mely során kiszűrtem mindazokat, akik a vizsgált skálákra konzekvensen azonos választ adtak, az elemszám ezáltal 264-re csökkent. A részvétel feltételeként szűrőkérdést alkalmaztam. A kutatásban mindazok részt vehettek, akik 2014. június és 2015. június között látogatták valamelyik belföldi nemzeti parkot. A minta ennek megfelelően jól visszatükrözi a vizsgált évben belföldi nemzeti parkot felkereső hazai látogatók körét, azonban nem tekinthető reprezentatívnak sem a magyar lakosságra, sem a magyar nemzeti parkokat látogatókra vonatkozóan.

4. A kutatás eredményei

4.1. A nemzeti parkokhoz való kötődés mintázatai

A válaszadók látogatási mintázatainak megismerésére vizsgáltam az egyes hazai nemzeti parkok látogatásának gyakoriságát, valamint az elmúlt 12 hónapban meglátogatott parkok körét. A mintában a legtöbben a Bükki, a Balaton-felvidéki, az Aggteleki és Hortobágyi Nemzeti Parkot keresik fel szabadidejükben. A látogatások gyakoriságát alábontva megállapítható, hogy míg a Hortobágyi és az Aggteleki Nemzeti Parkokban elsősorban az alkalmi látogatások dominálnak, addig a Bükki és a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkokban a visszatérő, rendszeres látogatások is magas számban szerepelnek. A vizsgált időszakban meglátogatott parkok számának átlaga 2,08 (SD=1,15) volt a mintában. A válaszadók 37,5%-a (n=99) egy, 33,3%-a (n=88) két, 18,6%-a (n=49) három, 6,4%-a (n=17) négy, a fennmaradó 4,2%-a (n=11) 5 vagy annál több parkban tett látogatást a vizsgált évben.

A parkokhoz való kötődés meghatározásához arra kértem a megkérdezetteket, válasszák ki a megelőző 12 hónapban látogatott nemzeti parkok közül azt, amely a leginkább közel áll hozzájuk. A megnevezett parkok közül a Bükki, a Balaton-felvidéki és a Hortobágyi Nemzeti Park kapott a legtöbb említést.

Megelőző kutatások (KALTENBORN – WILLIAMS, 2002; SYME et al., 2002) rámutattak, hogy azok, akik nemzeti park vagy más természetvédelmi terület közelében éltek, hajlamosabbak voltak magasabb helykötődést mutatni a közelükben lévő park/természetvédelmi terület iránt. Ennek az összefüggésnek a vizsgálatára első lépésben a helyi lakosok mintában megjelenő arányát határoztam meg. A válaszadók 34,5%-a (91 fő) lokális látogató volt, azaz a megadott nemzeti park 40 km-en belül helyezkedett el a lakhelyétől. 33% (87 fő) 40-150 km-t, 22% (58 fő) 151-250 km-t, 8% (22 fő) 250 km-nél többet utazott, hogy a megadott nemzeti parkot meglátogassa, 8 fő nem adott választ a kérdésre. A nemzeti parkkal való kapcsolat, azaz az első látogatás óta eltelt idő a mintában átlagosan 19,92 év (SD= 15,15) volt. A válaszok 0 (azaz idén tett látogatást a parkban először) és 65 év között mozogtak. A mintában szereplők életkora és az első látogatás óta eltelt évek száma alapján meghatároztam a válaszadó első látogatáskori életkorát, melynek átlaga 29,72 év (SD=18,12) volt. A megkérdezettek tehát döntően olyan parkokat adtak meg, amelyeket felnőtt korukban kerestek fel először. Ezt támasztják alá a gyermekkorban tett látogatásokra vonatkozó kérdések is. Vizsgálva az adott nemzeti park, valamint általánosságban a nemzeti parkok látogatásának jellemzőségét a gyermekkorban azt találtam, hogy 14 éves koruk előtt jellemzőbb volt a megkérdezettek általánosan a parkok látogatása, mint konkrétan a megadott parké.

A helykötődés mérésére RAMKISSOON és szerzőtársai (2013) 12 állításos skáláját alkalmaztam, amely a helyfüggés, a helyidentitás, a helyhez kötődő érzelem és a társas kötődést aldimenziókat három-három állítással méri. A skálához tartozó tételeket a válaszadók 5-fokú Likert-skálán értékelték, ahol 1=egyáltalán nem jellemző rám, 5=teljes mértékben jellemző rám értelemmel szerepelt. Az egyes állításokra kapott értékelések átlagát és szórását az 1. táblázat mutatja be.

1. táblázat: A helykötődést mérő skála bemutatása

Aldimenziók	Állítások	Átlag	Szórás
Helyfüggés	$\alpha = 0,836$	M=2,902; N=264	
PD1	Azokhoz a tevékenységekhez, amik a leginkább szórakoztatnak, ez a nemzeti park rendelkezik a legjobb környezettel és ellátottsággal.	2,82	1,125
PD2	Azokhoz a dolgokhoz, amiket szívesen csinállok, nem tudok jobb környezetet és ellátottságot elképzelni, mint amit ez a nemzeti park nyújt.	2,85	1,126
PD3	Egy látogatás a/az XXX Nemzeti Parkban jobban szórakoztat bármely más helynél.	3,03	1,147
Hely iránti érzélem	$\alpha = 0,877$	M=3,249; N=264	
PA1	Sokat jelent számomra ez a nemzeti park.	3,57	1,051
PA2	Nagyon kötődöm ehhez a nemzeti parkhoz.	3,26	1,218
PA3	Úgy érzem, hozzátartozom ehhez a nemzeti parkokhoz és annak környezetéhez/ellátottságához.	2,92	1,258
Helyidentitás	$\alpha = 0,854$	M=2,971; N=264	
PI1	Erősen azonosulok ezzel a nemzeti parkkal.	3,08	1,270
PI2	Úgy érzem, életem részévé vált ez a nemzeti park.	2,98	1,270
PI3	Sokat elárul rólam, hogy ezt a nemzeti parkot látogatom.	2,85	1,226
Társas kapcsolat	$\alpha = 0,773$	M=2,218; N=264	
PSB1	Számos barátommal veszíteném el a kapcsolatot, ha többé nem látogatnám ezt a nemzeti parkot.	1,92	1,139
PSB2	A barátaim/családtagjaim csalódottak lennének, ha más környezetű és ellátottságú helyeket kezdenék el látogatni.	2,07	1,116
PSB3	A legtöbb barátom/családtagom jobban szereti ezt a nemzeti parkot más parkoknál.	2,66	1,229

Forrás: Saját szerkesztés

Megjegyzés: A teljes skála Cronbach α értéke 0,933

A megkérdezettek nemzeti parkhoz való kötődésének erősségét a skála értéke adja meg, mely a skála állításaira adott értékelések összegeként határozható meg egyénenként. A skála értéke ez alapján 12 és 60 között mozoghat. A helykötődés skála érték átlaga $M_{\text{scale}}=34,02$ ($SD=10,767$) volt, amely közepesnél valamivel erősebb kötődést jelez a nemzeti parkok felé.

A helykötődés demográfiai jellemzőkkel magyarázható eltéréseinek megismerésére a következő változókat vizsgáltam: nem, kor, lakóhely régiója és településtípusa, családi állapot, háztartás nagysága, háztartásban élő 14 év alattiak száma, végzettség, jövedelem és gyermekkori lakóhely. Szignifikáns különbség

1. a kor ($F(4,259)=3,131$; $p=0,015$),
2. a lakóhely régiója ($F(2,261)=6,195$; $p=0,02$), valamint
3. a jövedelem ($F(4,192)=5,543$; $p=0,000$) mentén volt megfigyelhető.

A nemzeti parkhoz való kötődés korcsoportok szerint a 60-69 évesek körében volt a legerősebb ($M=37,26$, $SD=9,94$). A Tukey HSD post-hoc teszt alapján szignifikáns különbség köztük és az 50-59 évesek között található. Régió tekintetében a keleti régióban lakókat jellemezte a legmagasabb átlagérték, az itt élők szignifikánsan nagyobb helykötődést mutattak, mint a közép és nyugati régióban élők. A háztartás egy főre jutó jövedelme alapján a helykötődés a jövedelem növekedésével rendre csökkent. Szignifikáns eltérés a 100.000 Ft alatti kategória és a 300.000 Ft feletti kategóriák között jelent meg. Mindez magyarázható az alacsonyabb jövedelműek kisebb mobilitási lehetőségével, ami egyben növeli a lakóhelyük környezetében lévő rekreációs helyek iránti helyfüggést, azaz a helyhez való funkcionális kötődést (HALPENNY, 2006).

4.2. A külső tényezők előrejelző hatásának vizsgálata a helykötődésre

A helykötődés és a külső tényezők közötti kapcsolatok vizsgálatára mérési szintjükből adódóan egyutas varianciaelemzést, a felmerülő interakciók megismerésére kétutas varianciaelemzést (ANOVA) végeztem. A bevont változók csoportosítását az 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat: Vizsgált független változók összegzése

Látogatás jellemzői	Kapcsolat jellemzői
Látogatás gyakorisága	Gyermekkori látogatások az adott parkban
Látogatás hossza	Gyermekkori látogatások a nemzeti parkokban
Nemzeti park távolsága a lakóhelytől	Kapcsolat hossza

Forrás: Saját szerkesztés

Az eredmények alapján a vizsgált látogatási jellemzők közül a látogatás gyakorisága alapján találtam szignifikáns eltérést a helykötődésben ($F_{\text{Gyakoriság}}(4,245)=10,008$; $p=0,000$). A helykötődés a látogatások gyakoriságának növekedésével egyre magasabb értékeket vett fel. A változó a helykötődés szóródásának 14%-t magyarázta.

Nem találtam szignifikáns kapcsolatot a helykötődés valamint a tartózkodás hossza ($F_{\text{Tartózkodás}}(3,249)=1,164$; $p=0,324$) és a lakóhely távolsága ($F_{\text{Távolság}}(3,254)=2,113$; $p=0,099$) között. A nemzeti parktól való távolságot a lokalitás függvényében vizsgálva (40 km-en belüli illetve kívüli lakóhely mentén szétválasztva) ugyanakkor megjelent a helykötődés és a lokalitás közötti pozitív szignifikáns kapcsolat ($F_{\text{Lokális}}(1,256)=5,857$; $p=0,016$). A látogatás lokális jellege a helykötődés szóródásának 22%-t magyarázta. A látogatás jellemzői között fennálló interakciók vizsgálatára, valamint a parciális hatások megállapítására kétutas, hierarchikus varianciaelemzést végeztem. Az eredmények alapján a lokalitás és gyakori/rendszeres látogatás együttes hatásában a lokalitás kevésbé volt jelentős magyarázó erővel bír. A két változó együttes alakulása alapján a távolabbról érkezők magasabb helykötődést mutattak minden gyakorisági kategóriában, mint a helyiek. Ezzel párhuzamosan a rendszeres látogatók elsősorban a helyi lakosság köréből kerültek ki. Kiegészítve mindezt a kor hatásával arra a megállapításra jutottam, hogy a 30 feletti korcsoportokban a látogatás gyakorisága és a kor előrehaladta együttesen növelték a helykötődés értékét, amely összefüggés előrevetíti a nemzeti parkkal kialakult kapcsolat hosszának jelentőségét.

A nemzeti parkkal kialakult kapcsolat hossza alapján a várakozásoknak megfelelően szignifikáns eltérések mutatkoztak a helykötődés értékeiben ($F(5,258)=4,307$; $p=0,01$), amely az első alkalommal látogatók csoportja és az 6 évnél régebb óta látogatók között jelent meg. A változó a helykötődés szóródásának 7,7% -át határozta meg. Tekintve, hogy az idősebb látogatók kapcsolata a parkkal az életkorukból adódóan hosszabb lehet, így vizsgáltam a két változó közötti interakciót. Az eredmények megerősítették, hogy a két változó szignifikáns főhatása ($F_{\text{Kapcsolat}}(5,235)=4,696$, $p=0,000$; $F_{\text{Kor}}(4,235)=3,425$, $p=0,006$) mellett az interakció ($F(19,235)=1,653$, $p=0,045$) is szignifikáns, azaz a két változó együttes magyarázóerővel bír. A helykötődés értékek kapcsán a kor és kapcsolat hossza által kifizetett térben két szembevetendő összefüggés körvonalazódott. Egyrészt az idősebb korcsoport erősebb kötődése ismét megjelent. A korábban már kiemelt 60-69 évesek körében a helykötődés értéke két eset kivételével minden kapcsolati kategóriában magasabb volt. A két kivételt azok a kapcsolat-kor kombinációk adták, ahol a látogató gyermekkori kötődéssel rendelkezett (30-39 évesek 26-35 éves kapcsolattal, 40-49 évesek 35 évnél régebbi kapcsolattal).

A gyermekkori látogatások és helykötődés közötti kapcsolat elemzésekor szignifikáns hatásokat találtam mind a megadott park ($F_{\text{adott park}}(2,261)=4,536$; $p=0,012$), mind általánosságban ($F_{\text{általában}}(2,261)=3,719$; $p=0,026$) a nemzeti parkok vonatkozásában. Minél inkább jellemezte a válaszadó gyermekkori látogatást az adott park vagy általában a nemzeti parkok látogatása, annál magasabb értékek jelentek meg a helykötődés vonatkozásában. A nemzetközi parkokban tett gyermekkori látogatások a helykötődés szóródásának 2,8%-át, az adott park látogatása 3,4%-át magyarázta. A Tukey HSD

post-hoc teszt alapján mindkét esetben szignifikáns eltérés a gyermekkorukban nemzeti parkokat jellemzően látogató és nem látogató csoportok között jelentkezett. A két változó együttes vizsgálata során szignifikáns főhatással csak a nemzeti parkok általános látogatásának változója rendelkezett, interakció a két változó között nem volt. Ennek egyik magyarázata lehet, hogy a mintában a látogatók döntően olyan parkokat adtak meg az értékelés során, amellyel a kapcsolatuk felnőtt korukban alakult ki.

5. Összegzés

Vizsgálva a látogatási és demográfiai jellemzőket, mint a helykötődés előrejelzőit azt találtam, hogy a helykötődés alakulásában a legnagyobb magyarázóerővel a látogatás gyakorisága, a jövedelem és a kor szerepelt, de szignifikáns kapcsolat jelent meg a lakóhely régiója, a nemzeti parkhoz fűződő kapcsolat hossza, valamint a látogatás lokális jellege kapcsán is. Ezeknek a tényezőknek a figyelembevételével mellett kidolgozott park-programok hatékonyabban növelhetik a látogatók helykötődését, amely egyben hatással lehet a környezetbarát viselkedési szándéokra is.

A jövőbeli kutatások kapcsán két korcsoport átfogóbb vizsgálatát emelném ki. Egyrészt javaslom a környezeti nevelés kiemelt célcsoportjaiként a gyermekek, kamaszok és ifjúkorúak nemzeti parkhoz való kötődésének vizsgálatát, ezen belül a védett területekkel való gyermekkori interakciók meghatározását, a család, az oktatási intézmények, valamint civil szervezetek hatásainak megfigyelése mellett. Másrészt a senior korosztály, mint a természethez korai szocializációjukból fakadóan nagyobb kötődést mutató célcsoport (HALPENNY, 2006) nemzeti parkokhoz fűződő viszonyának mélyebb megértésére a korcsoport narratíváinak megismerését hangsúlyoznám.

Irodalomjegyzék

- Ballantyne, R. – Packer, J. – Hughes, K. (2009): Tourists' support for conservation messages and sustainable management practices in wildlife tourism experiences. *Tourism Management*. 30 (5) 658-664.
- Brandenburg, A. M. – Carroll, M. S. (1995): Your place or mine? The effect of place creation on environmental values and landscape meanings. *Society & Natural Resources*. 8 (5) 381-398
- Brigham, J. C. (1991): *Social psychology*. New York: HarperCollins.
- Brocato, E. D. (2006): *Place Attachment: an investigation of environments and outcomes in a service context*. The University of Texas at Arlington.
- Chawla, L. (1992): Research Priorities in Environmental Education. *Children's Environments*. 9 (1) 68-71.
- Dúll A. (2009): *A környezetpszichológia alapkérdései – Helyek, tárgyak, viselkedés*. Budapest: L'Harmattan
- Giuliani, M. V. (2003): Theory of attachment and place attachment. In Bonnes, M., Lee, J. A. – Bonaiuto, M. (eds.), *Psychological theories for environmental issues* Hants: Ashgate.
- Gump, P. V. (1990): A Short History of the Midwest Psychological Field Station. *Environment and Behavior*. 22 (4) 436-457.
- Halpenny, E. A. (2010): Pro-environmental behaviours and park visitors: The effect of place attachment. *Journal of Environmental Psychology*. 30 (4) 409-421.
- Halpenny, E. A. (2006): *Environmental behaviour, place attachment and park visitation: A case study of visitors to Point Pelee National Park*. Doktori disszertáció, University of Waterloo.
- Hidalgo, M. C. – Hernandez, B. (2001): Place Attachment: Conceptual And Empirical Questions. *Journal of Environmental Psychology*. 21 (3) 273-281.
- Hofmeister-Tóth Á. – Kelemen K. – Piskóti M. (2012): Life paths in Hungary in the light of commitment to sustainability. *Interdisciplinary Environmental Review*. 13 (4) 323-339.

- Jorgensen, B. S. – Stedman, R. C. (2001): Sense of place as an attitude: Lakeshore owners attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*. 21 (3) 233-248.
- Kals, E. – Schumacher, D. – Montada, L. (1999): Emotional affinity toward nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behavior*. 31 (2) 178-202.
- Knez, I. (2005): Attachment and identity as related to a place and its perceived climate. *Journal of Environmental Psychology*. 25 (2) 207-218.
- Kyle, G. – Absher, J. – Graefe, A. (2003): The Moderating Role of Place Attachment on the Relationship Between Attitudes Toward Fees and Spending Preferences. *Leisure Sciences*. 25 (1) 33-50.
- Kyle, G. – Graefe, A. – Manning, R. (2005): Testing the dimensionality of place attachment in recreational settings. *Environment and Behavior*. 37 (2) 153-177.
- Kyle, G. – Graefe, A. – Manning, R. – Bacon, J. (2004): Effects of place attachment on users' perceptions of social and environmental conditions in a natural setting. *Journal of Environmental Psychology*. 24 (2) 213-225.
- Lee, C. – Allen, L. (1999): Understanding individuals' attachment to selected destinations: an application of place attachment. *Tourism Analysis*. 4 (3/4) 173-185.
- López-Mosquera, N. – Sánchez, M. (2011): The influence of personal values in the economic-use valuation of peri-urban green spaces: An application of the means-end chain theory. *Tourism Management*. 32 (4) 875-889.
- Low, S. M. É – Altman, I. (1992): *Place attachment: A conceptual inquiry*. New York: Plenum Press
- Mesch, G. S. – Manor, O. (1998): Social ties, environmental perception, and local attachment. *Environment and Behavior*. 30 (4) 504-519.
- Milligan, M. J. (1998): Interactional Past and Potential: The Social Construction of Place Attachment. *Symbolic Interaction*. 21 (1) 1-33.
- Moore, R. L. – Graefe, A. R. (1994): Attachments to recreation settings: The case of rail-trail users. *Leisure Sciences*. 16 (1) 17-31.
- Proshansky, H. M. (1978): The City and Self-Identity. *Environment and Behavior*. 10 (2) 147-169.
- Ramkissoon, H. – Mavondo, F. T. (2015): The satisfaction–place attachment relationship: Potential mediators and moderators. *Journal of Business Research*.
- Ramkissoon, H. – Graham Smith, L. D. – Weiler, B. (2013): Testing the dimensionality of place attachment and its relationships with place satisfaction and pro-environmental behaviours: A structural equation modelling approach. *Tourism Management*. 36 552-566.
- Ramkissoon, H. – Weiler, B. – Smith, L. D. G. (2012): Place attachment and pro-environmental behaviour in national parks: the development of a conceptual framework. *Journal of Sustainable Tourism*. 20 (2) 257-276.
- Relph, E. (1976): *Place and placelessness*. London: Pion Limited.
- Riger, S. – Lavrakas, P. J. (1981): Community ties: Patterns of attachment and social interaction in urban neighborhoods. *American Journal of Community Psychology*. 9 (1) 55-66.
- Shumaker, S. A. – Taylor, R. B. (1983): Toward a clarification of people place relationships: a model of attachment to place. In Feimer, N. R. – Geller, E. S. (eds.), *Environmental psychology: Directions and perspectives* New York: Praeger.
- Stedman, R. C. (2002): Toward a Social Psychology of Place. *Environment and Behavior*. 34 (5) 561-581.
- Stokolos, D. – Shumaker, S. A. (1981): People in places: a transactional view of settings. In Harvey, J. H. (ed.), *Cognition, social behavior and environment* Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Vaske, J. J. – Kobrin, K. C. (2001): Place Attachment and Environmentally Responsible Behavior. *The Journal of Environmental Education*. 32 (4) 16-21.
- Williams, D. R. – Roggenbuck, J. W. (1989): Measuring place attachment: Some preliminary results. Konferencia cikk a Outdoor Planning and Management NRPA Symposium on Leisure

Research konferencián, San Antonio, Texas. Elérhető:
<http://www.fs.fed.us/rm/value/docs/nrpa89.pdf>

Williams, D. R. – Vaske, J. J. (2003): The Measurement of Place Attachment: Validity and Generalizability of a Psychometric Approach. *Forest Science*. 49 (6) 830-840.